

‘ارقانداي كۇش شىنجاڭنىڭ دامو، گۈلدەنۇ اياق السىنا بوگەت بولا المايدى

□ شىنچياڭ قوعامدىق علمىدار اكادەمىياسى ۇلتتار مادەنيەت يىنىتتۈيۈنىنىڭ باستىعى ەلى عوپۇر

قاراپ، ۈەلى، اكه - شەشەسى سىتەپ بەرگەن تاماقتى دا “مۇ-

سەلمانشا مەەس” دەپ، شەشەسى ناۋقاستانىپ شىپاحاناعا جاتىپ قالغان كەزدە، ەتىپتى، شىپاحاناعا بارىپ كوڭلىن سۇرامايتىن؛ كەيىىر ادامدار قاتنىاس سىگنال شرەمىن ۇكە- مەت ورناتقان، ”قىزىل شىراق جانسا دا جول بەرۋدىڭ قا- جەتى جوق“ دەگەنگە قىيىنسىز سەنەتىن؛ ولار تەلەۋىزور كورمەيتىن، رادىو ەستىمەيتىن، ەن ايتپايتىن، ېي بىلەمەيد- تىن، ەتىپتى، جان اشىر ـ جاقىندارى قايتىس بولسا جىلاۋعا دا رۇقسات ەتپەيتىن... بۇلار وتكەندە شىنچياڭدا بولعان شىندىق ەرى كوزىمەن كورىپ، قۇلاغمەن ەستىگەن بولاتىنەن.

لاڭكەستىك، ۇشقارلىق — ادامزات قوعامنىڭ ورتاق جاۋى، لاڭكەستىككە قارىسى تۇرۇ، ۇشقارلىقتى الاستاۋ — حالقارالىق قوعامنىڭ ورتاق جاۋاپكەرشلىگى. لاڭكەسە- تىك، ۇشقارلىق سىندى حالقتىڭ ۇمىرىنىڭ حاۋىپسىز- دىگىنە ۇمر قاتەر توندىرەتىن وسى ەبىر قوعامدىق ۇلى وسپەنى الاستاپ، حالقتىڭ تىرشلىك ۇقىعىن، سالاماتتىق ۇقىعىن، دامۇ ۇقىعىن قورعاپ، حالقتىڭ تىنىشى، بەرەكە- لى قوعامدىق ورتادا باقىتتى تۇرمىس كەشىرۋىنە مۇمە- كىتىدىك جاساۋ — ەرقانداي ەبىر جاۋاپكەرشلىك ارقا- لايتىن ۇكەمتىنىڭ بىلىك جۇرگىزۋدەگى نەگىزگى ۇستانە- مى جانە ەنۇبىرلى مىندەتى.

قاتاڭ اۋقىم جانە كۇردەلى جاعداي الدىندا، شىنچياڭنىڭ لاڭكەستىككە قارىسى تۇرۇ، ۇشقارلىقتى الاستاۋ قىزمەتى ۇستىنەن وڭاۋ مەن تۇبىرىنەن وڭماۋعا تەڭ ەمان بەرۋگە تاباندى بولپ، از ساندى ۇمر زورلىقتى كۇش، لاڭكەستىك قىلمىستارعا زاڭ بوينشا قاتاڭ سوققى بەرۋمەن بىرگە، ەدىنى ۇشقارى يدەيامەن جۇعمىدالغان، زاڭعا جەڭىل قايشلىق جاساۋ قىلمىسى بار ادامداردى ەڭ جوعا- رى شەكتە تارىببەلەدى، قۇتقاردى. تارىببەلەۋ ـ باۋلۇ ورتالە- ەن زاڭ بوينشا قۇرىپ، تارىببەلەنۇشلەرگە جۇبەلى تارىببەلەۋ ـ باۋلۇ جۇرگىزۋ — زورلىقتى كۇش، لاڭكەستىك دەلولارد- نىڭ (وقىعا) كوپ، ەجىي تۇلۇين تيۋدىڭ، ەدىنى ۇشقارد- لىقتىڭ ۇسىپ ـ ۇورىپتىن، تارالاتىن توپىراعن الاستاۋدىڭ كوكەي تەستى قاجەتى، سونداي ـ اق تارىببەلەنۇشلەردىڭ ەبلىم، مادەنيەت دەڭگەيىن، ەڭبەك شەبەرلىگىن يگەرۋىن، جۇمىستانۇدى جەبەۋ مەن كىرىستەرىن ارتىىرۋىن ۇنىمىدى جوعارىلاتۇدىڭ كوكەي تەستى قاجەتى، ونان دا ماڭغزدە- سى، شىنچياڭنىڭ قوعام ورنىقتىلغىن جۇزەگە اسىرۇدىڭ كوكەي تەستى قاجەتى.

شىندىققا تالاسى جۇرمەيدى، ادبلىدىك ادام جۇرەگىنە-

تارىببەلەۋ ـ باۋلۇ قىزمەتى بىزگە تاماشا تۇرمىس اگەلدى

□ لوپ اۋدانى اڭگىيا قالاشىعى ارىش قىستاعى ارىش مەشىنىنىڭ يىامى ابلېمىت ەلى

ساتىپ الۋىمىز قىينداسىپ، ساتىلۇ ارناسى دا بارغان سايبىن تارايىپ، ەبىرتالاي كىلەمىز سكلاتتا شاڭ باسىپ تۇرىپ قالدى، تۇرمىسىمىز قىيىنلىقتا قالدى. بۇرىنقى تاماشا تۇر- مىسىمىزدى سول ۇشقارى ەلەمەنتتەر ەبۇلدىرىپ، ەبىز كەدەي وتباسنا اينالىپ، ۇكەمتىنىڭ قوسىمىشا قاراجاتىنا سۇ- يەنىپ كۇنلەنتەن بولدىق.

ەبىزدىڭ تۇرمىسىمىزدى وسىنداي حالگە تۇسىرگەن ەسىرا كم؟ ولار ”ۇش ەنۇرلى كۇش“، ەدال سولار ەدىن جەلەۋىن جامىلىپ ەدىنى ۇشقارى يدەيانى ورشەلەنە ۋاعىز- داپ، دىنگە سەنەتىن بۇقارانى الداپ ـ ارىاپ، كوزىن كولە- گەيلەگەندىكىتەن، كەيىىر ادامدار تۇرمىس بەتالىسىنان اداسە- تى، وتباسنا دەگەن جاۋاپكەرشلىگىنەن ايرىلدى، كەيىمە- رەۋلەر، ەتىپتى، الجاستىرىلىپ، ماجۇرلەنىپ، قۇتىرىنعان زاڭعا قايشى قىلمىس جولنا ەتۋستى. كوپىشلىك قايتەرىن بىلەيى دادىراعان كەزدە، پارتيا مەن ۇكەمەت لاڭكەستىك- كە جانە ۇشقارلىققا زاڭ بوينىشا قاتاڭ سوققى بەردى، سو- نىمەن بىرگە تارىببەلەۋ ـ باۋلۇ ورتالىغن زاڭ بوينىشا قۇرىپ، ەدىنى ۇشقارى يدەيامەن جۇعمىدالغان، زاڭعا جەڭىل قايشلىق جاساۋ قىلمىسى بار ادامداردى تارىببەلەپ، قۇتقارىپ، ولاردى جۇبەلى تۇردە تارىببەلەدى، باۋلىدى. مەن تارىببەلەۋ ـ باۋلۇ ورتالىغىنان وقۇين تاۋسىپ قايتىپ كەلگەن قىستاق تۇرىغىندارىنىڭ جۇزىنەن تۇرمىستىڭ ۇمۇدە- تى قايتا جالىنداغىنان كوردىم.

قازىر قوعامدىق ورتا جاقساردى، بۇعان قوسا ”ۇعسۇ، تېمىدىلىك جاساۋ، توعىستىرۇ“ بوينىشا قىستاقتا تۇراتىن قىزمەت اترەتىنىڭ كومەگىندە، مەن كىلەم توقۇ

دە. مەن تارىببەلەۋ ـ باۋلۇ ورتالىغىنان جانە وقۇ تاۋسىقان تارىببەلەنۇشلەردىڭ اۋزىنان ”باۋلۇ مەنى قۇتقاردى“ دەگەن جۇرەك ۇندەرىن تالاي رەت ەستىدىم. فىلوسوفيا ـ قوعامدىق علم قىزمەتكەرى رەتىندە، مەن جاۋاپكەرشلىكە- پەن باۋلۇ تەك ەبىر ەبۇلم ادامدى قۇتقارىپ قالماستان، ونان دا ماڭغزدىسى، بىرنەشە ۇرىپاق ادامدى قۇتقاردى دەپ ايتا الامەن. سوندىقتان جۇڭگونىڭ شىنچياڭنىڭ اداسە- دىق ۇقق جاعدايى تۇرالى وسى جەردە تۇرمىس كەشىرىپ جاتقان ەر ۇلت خالىق ەڭ سويلەۋ ۇقىغىنا يە.

ەرىبىر ادام ۇشۇن اناسى ەڭ ۇلى. مەن تارىببەلەۋ ـ باۋلۇ ورتالىغىندا تەكسەرىپ ـ زەرتتەۋ جۇرگىزگەن كەزدە، تارىببەلەنۇشلەردىڭ وزدەرىنىڭ ايەل مۇعالىمىن ”انا“ دەپ اتاعانىدىەن ەستىدىم. ويتكەنى مۇعالىمدار وزدەرىنىڭ ەسى جۇزىندىك ارەكەتى ارقىلى تارىببەلەنۇشلەردىڭ كوڭىل تو- رىنەن ورنىىلپ، انا مەبىرىمەن ولاردى اسەرلەندىرىپ، وقۇشلاردى وزدەرىنىڭ جان اشىر ـ جاقىنى ساناپ، ۇزارا سۇيىسپەنشىلىك ارىناپ، تارىببەلەنۇشلەردىڭ انا ماحابباتىن شىنايى سەزىنۋىنە مۇمكىندىك جاساعان. مەن تارىببەلەنۇشە- لەر تەك قانا مۇالىمداردىڭ سۇيىسپەنشىلىگىن عانا سەزدە- نىپ قالغان جوق، تىپتىن، وتان انانىڭ ولارعا دەگەن سۇ- يىسپەنشىلىگىن سەزىندى دەپ قارايمىن.

امەرىكانىڭ لاڭكەستىككە قارىسى تۇرۇ، ۇشقارلىقتى الاستاۋ ماسەلەسىندە قوسى ولشەم قولدانۇى — ەنۇبىن قۇعاندا، لاڭكەستىكتى، ۇشقارلىقتى جاقىتاعاندىق، ەركىنە جىبەرگەندىك، ”ۇش ەنۇرلى كۇش“كە سۇبەنىشى بولعاە- دىق، جەلىكتىرگەندىك، امەرىكاداعى كەيىىر ساياساتپازدار- دىڭ ايتىلمىسى ”شىنچياڭ ماسەلەسىن“ جەلەۋ ەتىپ، ەلمىز- دى شاۋجايلالۇعا، بولشەكتەۋگە ۇرىنعان سۇرقيا نېيەن ايبا- راداي اشىپ كورسەتتى.

تەكسەرىپ ـ زەرتتەمەگەننىڭ سويلەۋ ۇقىعى جوق. ”ەرقانداي جالا جايۇ شىنچياڭداعى ەر ۇلت حالقىنىڭ نە- تىماقتاسا ەكىپىندەي لىكەرلەگەن اياق السىنن توسا ھاياە- دى، ەرقانداي وسەك ـ اياڭ شىنچياڭنىڭ ادامدىق ۇققى سىتەرىنىڭ دامۇ، العا باسۇ شىندىغىن جوققا شىعارا المايدى. ەرقانداي كۇش شىنچياڭنىڭ دامۇ، گۇلدەنۇ اياق السىنا بوگەت بولا المايدى“. بۇل شىنچياڭداعى ەر ۇلت حالقىنىڭ ورتاق جۇرەك ۇنى. مەن شىنچياڭدا- عى ەر ۇلت خالىقى جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتياسىنىڭ پارمەنىدى باسشىلىغىندا، وتانىنىڭ شىنچياڭىن، ەسوزسىز، ەتىپتى دە كوركەم ەتىپ قۇرىپ شىعانتىدىغىنا كامىل سەنەمەن.

شىنچياڭدا ادامدىق ۇقىمنىڭ قامتاماسىز ەتىۋى جونىدە

شىنچياڭدىقتار ەڭ سويلەۋ ۇقىغىنا يە

□ شونجى اۋدانى دۇڭمىن مەشىتىنىڭ ەدىنى قايراتىكەرى امۇت مامۇت

جاسىم 80كە تاياعان شىنچياڭدىق، ەدىنى وقىتىۋ قىزمەتچەن 30 جىلدان استام ۇاقىت اينالىسقان ەدىن سالاسىنىڭ قايراتىكەرى رەتىندە، شىنچياڭنىڭ بۇگىنگى دامۇ وزگەرىسىن مەن ۇوز باسىمىنان وتكەردىم، ات سالسىتىم، كۇاگەر بولدىم، بۇگىنگى تىنىشى ورتا مەن باقتىى تۇرمىستى شەكسىز ماقىنانش ەتەمىن. جاڭا جۇڭگو قۇرىلغاندە- نان بەرى، اسىرەسە، پارتيانىڭ 18 ـ قۇرىلتايىنان بەرى نىشەر اسىمىز، جاتىن ورنىمىز، ەجۇرىس ـ تۇرىسىمىز، ەبلىم الۋىمىز، ەمدەلۋىمىز، سونداي ـ اق ەدىنى سەنىم ەركىندىگىمىز، ت.ب. توتەنشە جاقسى قامتاماسىز ەتىلىپ، تۇرمىسىمىز باقتىى دا جانعا جايلى بولۇمەن بىرگە، الاڭسىز دا كوڭىلدى بولدى.

بۇرىن ۇيىم شونجى اۋدانى شونجى قالاشىعى شۇيىوگوۋ وزەنى جاعاسىنداى كونە تۇرىغىندار اۋماعىندا بولاتىن، بىرنەشە جىلدىڭ الدىندا، ۇكەمەت مول قارجى، زاتتىق كۇش، ادام كۇشىن شىعارىپ، شۇيىوگوۋ وزەنىن شوعىرلى رەتتەپ ـ جونگە سالۋدى جانە لاشىقتى رايوندى جاڭالاۋدى قانات جايىدردى، قازىر قونىس ورتامىزدىڭ جاعدايىندا زور وزگەرىستەر جارىققا شىغىپ، كەزىندەگى الاسا، قاراڭغى، سىز تارتاتىن تام ۇيلەردىڭ ورنىنا تازا دا رەتتى، كەڭ دە جارىق جانە لىفت، قۇبىر سۇ، تابىيعى گاز سياقتىلارى بار رولى كەمەلدى عىماراتتار سالىندى، شۇيىوگوۋ وزەنىنىڭ سۋى تۇپ ـ تۇنىق، كوشە جولدارى تازا دا ادەمى، تۇرىغىندار اۋماعىنىڭ ورتاسى كورىكتى بولپ، مۇزىكالى سۇيۇرقات، سەيىل ـ سەرۋەن باشقاسى، مادەنيەت ـ دەنە تارىببە الاڭى سالىندى. ەر ۇلت بۇقاراسىنىڭ تۇرمىسى دا كۇن سايبىن جاقسارىپ، كوپتەگەن وتباسىلاردىڭ كىرىسى ارتۋمەن بىرگە، اھا- نات اقشاسى بولدى، جەڭىل اۋتوكولىك تە ساتىپ الدى، جۇرتنىڭ تۇرمىس دەڭگەيى جانە قونىس، ەجۇرىس ـ تۇرىس ورن- تاسى سياقتىلار بارىنشا جاقساردى.

ەبىز ۇلكەن وتباسىمىز، ۇكەمەت بىزگە ەمدەۋ، زەينەتە- كەرلىك، سالىماقتى ارۋۇلار قامسىزداندىرۋىن ساتىپ الىپ بەردى، ەر جىلى بەلگىلى مەرزىمدە دەنساۋلىغىمىزدى تەكسە- رەدى، نىشەر استان، كىيەر كىيىمەن، جاتىن ورنىنان تارقىپايتىن، ەجۇرىس ـ تۇرىستان قام جەمەيتىن بولدىق، ەر كۇنگى تۇر- مىسىمىز كوڭىلدى.

شىنچياڭدا ازاماتاردىڭ ۇلتتىق ادەت ـ عۇرپىنا جانە ەدىنى سەنىم ەركىندىگىنە تولىق قۇرمەت ەتىلگەن، دىنگە سەنەتىن بۇقا- رانىڭ قالىپتى ەدىن سۇرانىسى جانە قالىپتى ەدىنى قىيىمدارى زاڭ بوينىشا قامتاماسىز ەتىلدى، مەشىتتەردىڭ نەگىزدىك قۇرىلغىلارى كەمەلدى، سۇ، ەلەكتر، جول، پار، خابارلاسۇ، رادىو ـ تەلەۋىزور، مادەنىي كىتاپ ۇيى جانە سۇمەن شاپاتىن دارەتجانا، مونشا قۇرىلە- ەسى، سۇسىنداۋىش، زات ساقتاۋ شكاپى، اياق كىيىم قايتاۋىش ماشىناسى، اۋا رەتتەگىش، LED ەلەكتروندىق ەكران، كومپيۇتەر (يىتتەرنەتكە جالغانعان)، ەدارى ـ دارمەك قوبىدىشاسى، شاعىن ۇورت ەسوندىرۇ ـ ورتتەن ساقتانۇ پۇنكىتى، تابىيعى گاز سياقتىلار- دىڭ بارلىعى بار بولپ، دىنگە سەنەتىن بۇقاراغا قىستا جىلى، جازدا سالقىن، كەڭ دە جارىق، تازا دا كوركەم ورتا ازىرلەدى. دىنگە سەنەتىن بۇقارا نامازعا قاتىناسقانىن كەيىن مەشىتتە كىتاپ وقىپ، گازەت كورىپ، تەلەۋىزور كورۇىنە بولادى. بىزدەگى مە- شىتتەر كوپتەگەن ەلدەردە جوق دەپ بار سەنىمەن ايتا الامەن. سوندىقتان دا، ەبىز ەرقانداي سىرتقى كۇشنىڭ جۇڭگونىڭ نىشىكى سىنىمە كىلگۇننە استە جول بەرمەيمىز، ەرقانداي سىرتقى كۇشنىڭ شىنچياڭ جونىدە بەتالدى كوكۇننە، ەبىزدىڭ ۇلت، ەدىن ساياساتىمىزعا كوسەمسۇننە، كۇيە جاعۇنا، سوقتەۋىنا استە جول بەرمەيمىز.

امەرىكا جاقىلىڭ شىعارعان ايتىلمىسى شىنچياڭعا ساياتىن ”زاڭ جوبا“ شىندىقپەن ساناسپاي، اق پەن قارانى شاتاناستىرىپ، شىنچياڭنىڭ قوعام ورنىقتىلغىن، ۇلتتار نىتىماغىن، ەدىن تاتۇلدە- غىن قاساقانا ەبۇلدىردى، شىنچياڭدا تۇرمىسى كەشىرىپ كەلگەن ەدىن سالاسىنىڭ قايراتىكەرى رەتىندە، ەبىز سول ادام- داردىڭ سايقال كەيىپ ـ كەسىپى مەن سۇرقيا كەيىپ ـ كەسە- پىرىن انىق بىلەمىز، ولاردىڭ نيەتى ارام، ەنۇبىرلى ماقساتى — ەبىزدىڭ تەرەزەسى تەڭ، نىتىماقتى، قارايبلاسىمدى، جاراسىمە- دى سوتسىيالىستىك ۇلت قاتىناسىمىزعا ىرتكى سالۇ، ەلىمىزدىڭ ەدىنى سەنىم ەركىندىگى جاعدايىنا كۇيە جاعۇ، ەبىزدىڭ شىنچياڭنىڭ گۇلدەنگەن، ورنىقتى قوعامدىق جاعدايىن ەبۇلە- دىرۇ، ەبىزدىڭ جۇڭگونىڭ دامۇىن، زورايۇىن شاۋجايلالۇ، ەبىزدىڭ جۇڭخۇا ۇلتىنىنىڭ ۇلى گۇلدەنۇننە كەدەرگىلىك جاساۋ. وسى ارادا، مەن امەرىكاداعى جات نيەتتى ساياساتپاز- دارعا مىنانى قاتاڭ تۇردە ايتامىن: سەندەردىڭ ارەكتەتەرگە، قىلىقتارغا ەبىزدىڭ شىنچياڭداعى 25 مىللىيون ەر ۇلت خالىقى باتىل قارىسى تۇرادى، استە جول بەرمەيدى.

^[1] شونجى اۋدانى دۇڭمىن مەشىتىنىڭ ەدىنى قايراتىكەرى امۇت مامۇت